

UPPSALA
UNIVERSITET

Uppsala universitet

Teologiska institutionen

Bibelvetenskap C2NTs

Handledare: David Nyström

Examinator: James A. Kelhoffer

Datum för opponering: 31/5 2018

Det problematiska dopet

En studie av Jesu dop i evangelierna

Anton Bränström

19930906 - 9756

antonbranstrom@gmail.com

Innehållsförteckning

Sida

1. Introduktion.....	4
1.1. Inledning.....	4
1.2. Problematik.....	5
1.3. Syfte och frågeställning.....	5
2. Metod.....	6
3. Material och avgränsning.....	7
4. Forskningsläge.....	8
4.1. Is the Baptism of Jesus by John Historically Certain?.....	9
4.2. The Jailing of John and the Baptism of Jesus: Luke 3:19-21.....	10
4.3. Den Okände Jesus.....	12
4.4. Baptism in the Early Church.....	13
5. Analys.....	16
5.1. Huvudbegrepp och idéer.....	16
5.2. Litterär analys av Markus 1:9-11.....	19
5.3. Litterär analys av Matteus 3:13-17.....	22
5.4. Litterär analys av Lukas 3:21-22.....	27
5.5. Litterär analys av Johannes 1:24-34.....	30
5.6. Komparativ analys.....	32
5.7. Diskussion.....	35
6. Slutsats.....	39
6.1. Slutsats.....	39
6.2. Avslutning.....	39
7. Bibliografi.....	40
7.1. Tryckta Källor.....	40
7.2. Otryckta Källor.....	40

1. Introduktion

1.1 Inledning

Dopet är ett av de allra mest centrala fenomenen och begreppen inom kristendomen. Dopet och nattvarden är de två sakrament som Svenska Kyrkan grundar hela sin tro och organisation på.¹ Dopet står i centrum för många av kristendomens olika förgreningar och har gjort det väldigt länge. Doptraditionen är tydligt representerad i samtliga av Nya testamentets evangelium. Den första att utöva denna doptradition i evangelierna är Johannes Döparen. Johannes är viktig i doptraditionen av två anledningar. Första anledningen är att han bereder vägen för den som skall komma efter honom, han som skall döpa i eld och Helig Ande.² Den andra anledningen är Johannes involvering i dopet av Jesus. Jesus dop markerar ursprunget till att dopet följt med kristendomen och står som ett sakrament än idag. Men evangelierna är här inte helt eniga om hur Johannes var involverad. Evangelisterna återger dopberättelsen för läsarna, och som evangelierna tenderar att göra skiljer sig berättelserna åt. Skillnaderna som finns i evangeliernas olika versioner av dopberättelsen är för det mesta väl skrivet så att läsaren inte alltid märker skillnaden. Denna uppsats tar ansats till att undersöka både stora och små skillnader som vi kan finna i de olika versionerna av dopberättelsen. Ofta är det de stora skillnaderna som får mycket exponering i det publika ögat, som när berättelser skiljer sig åt på markanta sätt så att det nästan blir två helt separata berättelser med samma tema. I dessa berättelser kommer vi anmärka på några stora skillnader, men också de små detaljerna som kan vara lätta att förbise.

Johannes Döparen har fått sitt namn efter att ha varit en aktiv person inom sin egna dopverksamhet³, som på Jesu tid fick mycket uppmärksamhet. Johannes dopverksamhet hade sitt centrum vid floden Jordan. Ordet om Johannes spreds så effektivt att även Jesus och hans lärjungar hörde talas om honom, vars centrala verksamhetsområde låg en bra bit längre norrut i landet. En av de största bedrifterna krediterad till Johannes är just dopet av Jesus Kristus. Att det var Johannes som döpte Jesus kan ses som ett historiskt faktum⁴, dels på grund av att det är en händelse som är representerad i evangelierna, men också på grund av hur de är representerade. Med textliga och muntliga traditioner som bekräftar Johannes roll i dopet är det

¹ Johan Tyrberg, "Kyrkligt ABC – Vad är sakrament?", Tillgänglig: <https://www.svenskakyrkan.se/karlshamn-trensum/kyrkligt-abc---vad-ar-sakrament>, 2016, (hämtad 2018-05-23)

² Bibelkommissionen, *Bibel 2000*, Stockholm: Verbum, 1999, Joh 1:33.

³ Cecilia Wassén och Tobias Hägerland, *Den Okände Jesus*, Stockholm: Bokförlaget Langenskiöld, 2016, s 89.

⁴ Everett Ferguson, *Baptism in the Early Church*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2009, s 99.

anmärkningsvärt att se att evangelisterna finner detta som något problematiskt. Detta kommer vi se genom de litterära analyserna av evangelisternas dopberättelser.

1.2 Problematik

Problematiken som jag har lagt märke till handlar om att det finns skillnader i hur evangelisterna har författat dopberättelsen om Jesus. Alla fyra evangelister har olika versioner av dopberättelsen, och mycket av ändringarna cirkulerar kring Johannes Döparen. Eftersom orsaken till varför de har ändrat inte förtydligas i texten finner jag att vi behöver se både på texten och på bakgrunden till texten för att hitta orsaken. Utifrån forskning gjord av Everett Ferguson kan vi förstå att det fanns konflikter under det första århundradet som kan ha påverkat evangelisterna till att förfina och ändra i sina berättelser om dopet.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att få en djupare förståelse av dopberättelsen genom att analysera de fyra versioner som evangelisterna lägger fram. Genom att jämföra berättelsen i de fyra evangelierna både på en övergripande och detaljrik nivå är förhoppningen att kunna bygga en teori över varför dessa fyra versioner skiljer sig.

Min frågeställning är som följer;

Hur skiljer sig berättelsen om Jesu dop i Markus-, Matteus-, Lukas- och Johannesevangeliet från varandra och vad kan dessa skillnader bero på?

Den första delen av frågan om hur berättelserna skiljer sig åt kommer att undersökas genom att använda en litterär analytisk metod kopplat med en komparativ analys. Detta för att undersöka var och en av evangelisternas dopberättelser för att sedan i den komparativa analysen belysa de skillnader vi finner.

Den andra delen av frågan, vad dessa skillnader kan bero på, kommer att besvaras genom att ställa de litterära analyserna och resultatet av den komparativa analysen i relation till den historiska och kulturella forskningen kring Jesu dop som presenteras i forskningsöversikten.

2. Metod

Metoden som kommer att användas bygger på att göra fyra litterära analyser av perikoperna som hanterar Jesu dop i evangelierna. Perikoperna som hanterar Jesu dop är relativt korta, men till den mån som går kommer strukturell analys att genomföras. Det vill säga att delar från strukturell analys kommer att tas upp där det finns ett behov för den. När de litterära analyserna är klara kommer dessa att föras in till en komparativ analys. Den komparativa analysen ämnar tjäna till att kunna jämföra berättelserna om Jesu dop på flera plan. Där kommer likheter och olikheter att tas upp och ställas i relation till sina motsvarande delar i de andra evangelierna. Den komparativa analysen kommer sedan ligga till grund för den uppföljande diskussionen. Vidare i detta avsnitt kommer jag förklara hur litterär och komparativ analys kommer gå till och vilka anpassningar jag har gjort till de metoderna för att vara relevanta för denna uppsats och dessa perikoper.

Jag kommer använda mig av litterär analys för att analysera perikoperna var för sig. Metoden jag använder mig av är hämtad från både Yairah Amits bok *Reading Biblical Narrative* samt boken *Mark and Method* av Janice C. Anderson och Stephen D. Moore. Kombinationen av dessa böcker ger en väl grundad och varierad metod för att analysera struktur och andra delar till perikoperna. Uppsatsen kommer att fokusera på likheter och skillnader mellan berättelserna samt strukturen för dessa.

Den litterära analysen kommer att belysa just dessa skillnader och likheter mellan berättelserna, samt försöka identifiera detaljer i texten som antingen är svårtolkade eller kan innehålla flera betydelser. Det positiva med en litterär analys är att kunna identifiera punkter vilka är viktiga både för uppsatsen men också för förståelsen av berättelserna, utan att vara begränsad till ett strikt analyschema.

Den strukturella analysen appliceras i dessa perikoper där finns behov och är relevant för den uppföljande diskussionen, i syfte att kunna jämföra strukturerna av de fyra olika versionerna som presenteras hos evangelisterna. Strukturanalysen går ut på att identifiera olika stadier i berättelsen. Den strukturanalys som Amit presenterar lägger sitt fokus på att identifiera förändringen i berättelsen. Amits strukturanalys består av fem stadier att identifiera; inledning,

komplikation, förändring, upplösning och avslutning.⁵ Dessa steg kommer inte att identifieras i samtliga perikoper, på grund av berättelsernas struktur som inte är lik en klassisk berättelse, med en självständig berättelse och tydlig början, mitt och avslutning. Dessutom är evangelisternas perikoper, vilka hanterar dopberättelserna, korta och få. Detta är något som begränsar möjligheten till att utföra en strikt strukturell analys. Istället kommer Amits stadier av strukturanalys identifieras där det är relevant och naturligt i texterna.

Den komparativa analysen ställer dessa separata litterära analyser i relation till varandra, för att tydligt se hur texterna skiljer sig och hur de liknar varandra. I och med den komparativa analysen sammanfattas den information som utvunnits ur de separata litterära analyserna för att sedan föras in i diskussionen. I diskussionen kommer sedan denna information att ställas i relation till historisk och kulturell forskning, vilken presenteras i forskningsöversikten. Syftet med detta är att diskutera hur den forskningen kan belysa orsakerna till de skillnader som belyses under uppsatsens komparativa analys.

3. Material och avgränsning

Materialet som ligger till grund för analysen i denna uppsats är hämtat från Nya testamentets fyra evangelier, det vill säga; Markusevangeliet 1:9-11, Matteusevangeliet 3:13-17, Lukasevangeliet 3:21-22 och Johannesevangeliet 1:24-34. Urvalet av bibelverserna som är åskådliggjorda här är min begränsning, i syfte att göra analysen så koncis och pregnant som möjligt. Dessa verser hanterar antingen direkt eller indirekt berättelsen om Jesu dop, därav är det dessa jag valt att analysera. Det kan dock finnas värdefull information som är relevant för diskussionen i närliggande verser, sådana verser kommer att inkluderas när behov uppstår.

⁵ Yairah Amit, *Reading Biblical Narrative*, Minneapolis: Fortress Press. 2001, s 47.

4. Forskningsläge

Detta avsnitt av uppsatsen kommer att fokusera på att undersöka forskningsläget. Jesus, Johannes Döparen och dopet och relationerna däremellan är uppsatsens fokus och därmed fokuseras forskningsläget även på dessa ämnen.

Jag vill nämna två artiklar till detta forskningsområde vilka jag anser vara relevanta för denna uppsats. Den första är ”Is the Baptism of Jesus by John Historically Certain?” och den andra är ”The Jailing of John and the Baptism of Jesus: Luke 3:19-21”.

Den första artikeln är publicerad 1993. Författaren Richard J. Erickson diskuterar vilka implikationer fängslandet av Johannes Döparen får i Lukasevangeliet.⁶ Den andra artikeln är publicerad hösten 2017. Denna artikel är skriven av Charles W. Hedrick. Artikeln fokuserar på en diskussion kring huruvida man kan ta Johannes dop av Jesus som ett historiskt faktum.⁷ Dessa artiklar handlar om ämnen som denna uppsats berör och visar också hur forskningen på dessa ämnen har sett ut i vår samtid och nära historia. Således är dessa artiklar relevanta för uppsatsen och i delavsnitten nedan kommer artiklarna att sammanfattas.

Utöver dessa artiklar vill jag också lyfta Cecilia Wasséns och Tobias Hägerlands bok *Den Okände Jesus*, som publicerades 2016. Boken fokuserar på att identifiera de historiska faktorerna kring Jesus.⁸ Wassén och Hägerland har ägnat ett kapitel åt Johannes Döparen, där de lyfter flera aspekter kring Johannes själv och doptraditionen.⁹

⁶ Richard J. Erickson, “The Jailing of John and the Baptism of Jesus: Luke 3:19-21”, *Journal of the Evangelical Theological Society*, nr 36, 1993, s. 455, tillgänglig: <https://web-a-ebSCOhost-com.ezproxy.its.uu.se/ehost/detail/detail?vid=2&sid=131cef68-312c-47fb-988f-e817649df636%40sessionmgr4010&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbG12ZQ%3d%3d#db=rfh&AN=ATLA0000872953> (hämtad 2018-05-23)

⁷ Charles W. Hedrick, ”Is the Baptism of Jesus by John Historically Certain?”, *Perspectives in Religious Studies*, nr 44, 2017, s 311, tillgänglig: <https://web-a-ebSCOhost-com.ezproxy.its.uu.se/ehost/detail/detail?vid=5&sid=131cef68-312c-47fb-988f-e817649df636%40sessionmgr4010&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbG12ZQ%3d%3d#AN=ATLAI FZK171223003644&db=rfh> (hämtad 2018-05-23)

⁸ Wassén och Hägerland, 2016, s. 12

⁹ Ibid, s. 84

Till sist vill jag nämna Everett Fergusons bok; *Baptism in the Early Church*. I sin bok ger Ferguson en grundlig överblick över dopets betydelse i de första fem århundradena efter Kristus.¹⁰ Fokuset begränsas till det första århundradet för att hålla det relevant för uppsatsen.

4.1 Is the Baptism of Jesus by John Historically Certain?

Denna artikel är skriven Charles W. Hedrick och publicerades under hösten 2017. Hedricks slutsats är att man inte med säkerhet kan anta att Jesus döptes av Johannes som ett faktum, utan att man måste observera detta endast som en möjlighet.¹¹ Att anta det som ett faktum skulle enligt Hedrick vara felaktigt, då han menar att vi inte med säkerhet kan studera dessa tidiga händelser som enbart har spridits vidare via muntlig tradition. Hedrick undersöker i sin artikel möjligheten för en muntlig synoptisk tradition, alltså om det är möjligt att det under första århundradet fanns en muntlig tradition om Jesu liv, så som det presenteras i de synoptiska evangelierna.¹² Detta undersöker han i koppling till Paulus, där han undersöker hur medveten Paulus var om Jesus, samt Paulus vetskap om dopet. Här påpekar Hedrick att Paulus aldrig nämner Jesus dop eller att det var Johannes som döpte honom i något av sina brev i Nya testamentet, utan utövar endast doptraditionen som en invigningsrit till församlingarna han besökte. Men även detta, påpekar Hedrick, gör han inte som del av sitt uppdrag från Kristus.¹³ Det som Hedrick påpekar med det han skriver är inte nödvändigtvis något nytt, då det står skrivet i de Paulinska breven.¹⁴

Hedrick förklarar vidare hur inte heller apostlagärningarna gör några referenser till Johannes Döparens dop av Jesus. Detta påpekar Hedrick att det kan förklaras via den teori att Lukasevangeliet och Apostlagärningarna är skrivna av samma författare.¹⁵ Den kopplingen han ser, som jag är benägen att hålla med om, är hur dopet beskrivs i Lukasevangeliet och hur det liknar hur det talas om i Apostlagärningarna. Författaren bakom Lukasevangeliet, som också tros vara författaren bakom Apostlagärningarna, lägger i dopberättelsen fokus på speciellt två punkter; att det är ett andligt dop och att Johannes inte döpte Jesus.¹⁶ Författaren åstadkommer

¹⁰ Ferguson, 2009, s. xix (Preface)

¹¹ Hedrick, 2017, s. 322

¹² Ibid, s. 315

¹³ Ibid, s. 316

¹⁴ Bibelkommissionen, 1999, 1 Kor 1:13-17

¹⁵ Hedrick, 2017, s. 317

¹⁶ Ibid, s. 317

dessa två punkter genom att Johannes Döparen beskrivs vara fängslad vid tiden för dopet. Teorin hänger på att man har tillit till att evangelisten Lukas har återberättat berättelserna i kronologisk ordning. Tar man hänsyn till de andra evangelierna kan detta bli en kritisk punkt, eftersom Johannes inte är fängslad vid tiden för dopet, utan högst involverad i de andra dopberättelserna. Detta är en punkt som kommer diskuteras utförligare i den komparativa analysen samt diskussionen.

4.2 The Jailing of John and the Baptism of Jesus: Luke 3:19-21

Denna artikel är skriven av Richard J. Erickson och publicerad år 1993. Erickson fokuserar i sin artikel på Lukasevangeliets dopberättelse och specifikt fängslandet av Johannes Döparen i Lukas 3:19. Erickson undersöker grundligt fängslingen av Johannes Döparen och lägger fram teorier om den bakomliggande orsaken till detta. Ericksons artikel utgår från en ståndpunkt där man tänker sig att författaren till Lukasevangeliet är väl medveten om den muntliga traditionen, samt hur Markus presenterat traditionen att Johannes döpte Jesus.¹⁷ En tradition som visat sig vara problematisk för de tidiga kristna församlingarna, inklusive evangelisterna.

Utifrån den ståndpunkten blir ändringen att Johannes fängslas innan dopet intressant. Erickson sammanfattar sin undersökning i artikeln till 5 punkter; 1) att Lukas redigerar berättelserna om Johannes arrestering och dopet på ett häpnadsväckande sätt, 2) att denna redigering inte är ett misstag och kräver en förklaring, 3) att alla evangelium vittnar om ett problematiskt förhållande mellan Johannes och Jesus, 4) att det fanns pågående konflikter mellan kyrkan, alltså de kristustroende församlingarna, och sekterna hängivna till Johannes under det första århundradet, och 5) att apostlagärningarna vittnar om denna pågående konflikt.¹⁸

Erickson tar upp problematiken kring Johannes Döparen och utvecklar den. Relationen mellan Johannes och Jesus är såklart extremt svår att undersöka och analysera, då det bästa material vi har att undersöka på detta område är just evangelierna. Evangelierna är, trots ett väldigt specifikt perspektiv och en tendens för att lyfta upp Jesus, det bästa historiska material för den tiden. Som då blir uppenbart är det varken rimligt att undersöka relationen mellan personerna och inte heller det mest relevanta. Problemet låg, som Erickson påpekar, på de människor som följde

¹⁷ Erickson, 1993, s. 455

¹⁸ Ibid, s. 466

Johannes.¹⁹ Det finns också forskning som visar att dessa människor under första århundradet bildade sekter centrerade runt Johannes som förebild, till skillnad från de kristna församlingarna centrerade runt Jesus.²⁰ Erickson lägger fram att det är troligt, och rimligt med informationen som han utvunnit i artikeln, att Lukas redigering är bland annat ett svar på denna konflikt mellan de kristna församlingarna och döparens sekter. Enligt Erickson tar denna redigering av författaren bakom Lukasevangeliet bort de argument som dessa sekter kunde använda i diskussioner med de kristna församlingarna.²¹

Ser man mer generellt till Lukas författarskap, som Erickson lyfter i sin artikel, kan man se att Erickson vill lyfta tre punkter angående detta; a) att Johannes inte döpte Jesus, och Lukas tar således bort en av de mest utmärkande bedrifterna krediterad till Johannes, b) att Lukas genom sina berättelser vill varna sin eller andra kristna församlingar att inte vilseledas, vilket han genomför genom att erbjuda sin version av berättelsen, och c) att det inte är Johannes som bör inväntas och som ska återuppstå, utan att det är Jesus.²²

Redigeringen i Luk 3:19-21 är således ett exempel bland flera där Lukas driver dessa punkter som ett svar på konflikten mellan grupperna.²³ Denna redigering är bland de ändringar som andra evangelister gjort mest tydlig samt mest uppenbar, eftersom dopberättelsen också återges i de andra evangelierna. Erickson lyfter också frågan om detta kan vara en del till vad Lukas menar i inledningen av sitt evangelium, där han skriver att han efter noggrann granskning skall återberätta "*i rätt ordning*"²⁴. Erickson medger att det är möjligt att redigeringen av händelsernas förlopp kan vara del av det Lukas vill mena i inledningen.²⁵ Men det är såklart inget vi kan veta med säkerhet.

¹⁹ Erickson, 1993, s. 461

²⁰ Ibid, s. 458

²¹ Ibid, s. 466

²² Ibid, s. 466

²³ Ibid, s. 466

²⁴ Bibelkommissionen, 1999, Luk 1:1-4

²⁵ Erickson, 1993, s. 456

4.3 Den Okände Jesus

Den Okände Jesus är en bok skriven av Cecilia Wassén och Tobias Hägerland vilken är publicerad 2016. Boken fokuserar på att analysera de historiska faktorerna av Jesus Kristus. Kapitlet jag vill lyfta berättar om Johannes Döparens aktivitet och hur Jesus var involverad med Johannes.

Wassén/Hägerland lyfter bland annat de betydliga skillnaderna i berättelserna om dopet som även diskuteras i denna uppsats. Wassén/Hägerland lyfter Markusevangeliets berättelse som de karaktäriserar som *"kortfattad och rakt på sak"*.²⁶ Markusberättelsen ligger sedan till grund för en jämförelse när de lyfter både Matteus och Lukas versioner. De drar en slutsats att dessa ändringar i Matteus och Lukas versioner av dopet tyder på att många faktorer kring Jesu dop *"helt enkelt var pinsamma för de tidiga kristustroende"*.²⁷ Wassén/Hägerland diskuterar också dopets funktion som en reningsritual, inte i betydelsen av fysisk renhet utan snarare själslig renhet, och som en ritual för botgörelse. Detta, menar Wassén/Hägerland, måste onekligen ha väckt problematik för de tidiga kristustroende.²⁸ Idéen med dopet var, som sagt, en reningsritual för de människor som behövde botgöring. Wassén/Hägerland trycker på denna punkt som en bidragande faktor till varför folket kunde ha känt en problematik inför att Jesus döptes.

Wassén/Hägerland lyfter ännu en faktor, nämligen problematiken med att det faktiskt är Johannes som döper Jesus. Enkel logik för oss till de potentiella tankarna hos tidiga kristna församlingar; *"Vem var egentligen den främste av de två? Var det inte den som döpte?"*.²⁹

Wassén/Hägerland påpekar också hur Johannes framställs i evangelierna. I vad som kan tolkas som ett medvetet beslut har evangelisterna valt att framställa honom som en förelöpare till Jesus. Till motsats av att spegla det förmodligen mer historiskt korrekta narrativet att Johannes var Jesus mästare och mentor under en lång tid.³⁰ Wassén/Hägerland förklarar hur Jesus förmodligen spenderade mer tid med Johannes som hans lärjunge än vad de synoptiska evangelierna, Markus, Matteus och Lukas, ger intryck av. Detta hittar de en grund för i

²⁶ Wassén och Hägerland, 2016, s. 85

²⁷ Ibid, s. 85

²⁸ Ibid, s. 85-86

²⁹ Ibid, s. 86

³⁰ Ibid, s. 86

Johannesevangeliet; ”...och där stannade han en tid med dem och döpte.”³¹. I Johannesevangeliet hittar vi spår av att Jesus spenderade en ospecificerad mängd tid med Johannes Döparen, och Wassén/Hägerland menar att Jesus deltog som en av Johannes lärjungar där han deltog i doptraditionen och döpte andra människor.³²

Wassén/Hägerland berör mycket i sin bok om den historiske Jesus, detta är ett axplock av det. Detta kapitel om Johannes Döparen och dopet är det kapitel som innehar mest relevans för analysen i denna uppsats. I detta kapitel berör Wassén/Hägerland olika orsaker och aspekter bakom samma konflikt som Erickson diskuterar i sin artikel³³, nämligen den mellan de kristna församlingarna och de sekter som Johannes Döparens följare bildade. Denna konflikt är, som Erickson och Wassén/Hägerland antyder till, troligen grunden till ändringarna i evangeliernas berättelser om dopet. Wassén/Hägerland påpekar också i sin bok att det är många av faktorerna kring Jesu dop vilka var pinsamma för den tidiga kyrkan, något som blir uppenbart i ändringarna.³⁴ Att något är pinsamt för dem, men ändå står kvar i evangelierna tyder på en grad av sanning som inte ens evangelisterna kunde ignorera.

4.4 Baptism in the Early Church

Baptism in the Early Church är en bok skriven av Everett Ferguson som publicerades år 2009. Boken fokuserar på att ge en grundlig översikt av dopet och dess betydelse över de första fem århundradena efter Kristus.³⁵ Alla fem århundradena är inte relevanta för denna uppsats, vilket är varför uppsatsen fokuserar på det som Ferguson skriver om det första århundradet, samt det Ferguson skriver om Johannes Döparen och betydelsen av hans doptradition.

Ferguson skriver om hur kristna källor har sett föregångaren till det kristna dopet som Johannes Döparens doptradition. Johannes är väldigt tydligt känd som just ”Döparen”, för det var den handling som han blev känd för, åtminstone i kristna sammanhang.³⁶ Johannesdopet i sig har en föregångare i den judiska traditionen med reningsdop. Likheter mellan Johannesdopet och

³¹ Bibelkommissionen, 1999, Joh 3:22

³² Wassén och Hägerland, 2016, s. 84

³³ Erickson, 1993, s. 466

³⁴ Wassén och Hägerland, 2016, s. 84-86

³⁵ Ferguson, 2009, s. xix (se ‘Preface’)

³⁶ Ibid, s. 83, 88

det judiska reningsdopet ligger i kvalitéerna om rening och botgöring.³⁷ Skillnaden ligger i att Johannesdopet var mer som en engångsritual medan de judiska reningsritualerna var sådant en person upprepade när denne behövde botgöra för något eller rena själen. Utöver detta menar Ferguson att det dop som Johannes utförde var eskatologiskt motiverat som en förberedelse inför den kommande slutliga domen.³⁸

Vidare skriver Ferguson mer om Jesus dop i evangelierna. Ferguson menar att forskning kan visa på att det är högst rimligt att se till Jesus dop av Johannes som en historisk säkerhet.³⁹ Ferguson påpekar här genanskriteriet och hänvisar till dynamiken för dopet; ”*Since the lesser figure would have received baptism from the greater...*”.⁴⁰ Den dynamik till problematiken påminner om det som Wassén/Hägerland är inne på⁴¹, att för den tidiga kyrkan och de tidiga ledarna inom kristendomen måste detta varit en besvärlig punkt. Med idéen om en syndfri Jesus som kommer till Johannes för att ta emot ett dop ”*...of repentance for forgiveness of sins*”⁴², är det rimligt att de tidiga kristna ansåg det pinsamt, men trots det pekar Ferguson på att dopet av Johannes är närvarande i ett stort utbud av redogörelsen för Jesu liv.⁴³ Detta bringar mer kredibilitet till att se dopet som historiskt säkert, samt styrker den grund vilken redan presenterats i andra artiklar om konflikten mellan de kristna församlingarna och Johannes följare.

Ferguson genomför också en genomgång av dopberättelsen i de olika evangelierna, inklusive Johannesevangeliet. I Markusevangeliet påpekar Ferguson att ett senare uttalande av Jesus, i Mark 11:27-33⁴⁴, ger implikationen att Johannesdopet hade himlens auktoritet, det vill mena Guds auktoritet.⁴⁵ Ferguson påpekar också en medvetenhet som måste existerat hos Jesus i det att identifiera sig med och acceptera Johannes predikande.⁴⁶ I Lukasevangeliet pekar Ferguson på det som är karaktäristiskt för just Lukas, exempelvis att Jesus bön är inkluderad i berättelsen,

³⁷ Ferguson, 2009, s. 84

³⁸ Ibid, s. 86

³⁹ Ibid, s. 99

⁴⁰ Ibid, s. 99

⁴¹ Wassén och Hägerland, 2016, s. 85-86

⁴² Ferguson, 2009, s. 99

⁴³ Ibid, s. 99-100

⁴⁴ Bibelkommissionen, 1999, Mark 11:27-33

⁴⁵ Ferguson 2009, s. 90

⁴⁶ Ibid, s. 100

så att den Heliga Anden kommer ner medan Jesus ber samt att Lukas definierar Anden som den Heliga Anden.⁴⁷ I Matteusevangeliet lägger Ferguson mycket fokus på dialogen mellan Jesus och Johannes, när Johannes protesterar till Jesus som ber Döparen att döpa honom. Ferguson krediterar inkluderingen av denna dialog till ”*the difficulty felt by some at Jesus being baptized by John.*”⁴⁸ Han utvecklar problematiken genom att förklara att det troligen handlade om en tanke att en person utan synd inte var i behov dopet. Vidare tar han också upp tanken med att dopet vanligtvis gavs av en högre till en lägre person. Ferguson påpekar också hur man kan tolka ”...*det är så vi skall uppfylla allt som hör till rättfärdigheten*”⁴⁹ som att följa Guds plan snarare än att använda sig av andra tolkningar av rättfärdigheten.⁵⁰

Ferguson skriver även om Johannesevangeliet, men inleder med att förklara att Johannesevangeliet inte innehåller någon direkt berättelse om Jesus dop utan snarare ett vittnesmål och tolkning av dopet.⁵¹ Här poängterar också Ferguson att den egenskap som alla evangelier inkluderar i berättelsen är nedstigandet av den Heliga Anden.⁵² Den andra egenskapen som återfinns i alla evangelium är den att Johannes Döparen vittnar om den som skall komma, den som skall döpa i Helig Ande.⁵³ Detta refererar till Jesus Kristus. Ferguson påpekar att detta vittnesmål av Johannes tillskriver Jesus två karaktäristiska grundaspekter; borttagandet av synd och Helig Ande. Dessa vittnesmål är inte alltid skrivna i samband med dopet, utan skrivs ut tidigare i vissa evangelier, exempelvis i Matteusevangeliet⁵⁴.

Ferguson tillägger i slutet av kapitlet att det är endast i det fjärde evangeliet som vi kan ana att Jesus och hans lärjungar var engagerade i och spenderade mycket tid med dopaktiviteter, antingen parallellt eller tillsammans med Johannes Döparen och hans följare.⁵⁵ Detta är något som Wassén/Hägerland också pekat ut.⁵⁶

⁴⁷ Ferguson, 2009, s.101

⁴⁸ Ibid, s. 101

⁴⁹ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:15

⁵⁰ Ferguson, 2009, s. 102

⁵¹ Ibid, s. 103

⁵² Ibid, s. 103

⁵³ Ibid, s. 103

⁵⁴ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:1-12

⁵⁵ Ferguson, 2009, s. 103

⁵⁶ Wassén och Hägerland, 2016, s. 85

5. Analys

Detta avsnitt består av den självständiga analysen som skall besvara uppsatsens övergripande frågor. I metodavsnittet presenterades vilken metod som används för analysen, och där förklarades uppsatsens arbetsgång. Metoden består till den första delen av att genomföra en litterär analys av perikoperna jag utvalt för denna uppsats, vilka presenterades under materialavsnittet. För den andra delen av frågeställningen ställs resultatet av analyserna i relation till den historiska och kulturella forskning som presenterats i forskningsöversikten.

I den litterära analysen används delar av den narrativa analysmetoden som Amit presenterar i sin bok.⁵⁷ Främst kommer terminologin för strukturens analys att användas för att analysera uppsatsens perikoper. Otydligheter i texten kommer tas upp löpande och belysas för att eventuell problematik skall förstås. Eventuella teologiska poänger tas upp och belyses. Likaså poänger i texten som kan belysa just dopet och Johannes Döparens roll. Likheter och skillnader mellan berättelserna i de olika evangelierna kommer inte att tas upp under de självständiga analysdelarna. De eventuella likheter och skillnader som uppkommer diskuteras under diskussionen och den komparativa analysen.

5.1 Huvudbegrepp och idéer

Innan arbetet med de litterära analyserna och den komparativa analysen påbörjas kan det vara av värde att skapa en överblick över några begrepp vilka används i diskussionen. Dessa begrepp är närmare bestämt dopet, i Jesu tids tradition, samt det grekiska ordet *βαπτίζω*.

Dopet på Jesu tid såg annorlunda ut mot vad man kan vara van vid idag. Detta för att dagens doptradition är en produkt av utveckling över flera tusentals år och många generationer av kyrkor. Dagens doptradition bygger på tidigare doptraditioner, som i sig bygger på ändå tidigare doptraditioner. Den doptradition som man möter i evangelierna är således inte helt densamma som man möter idag, trots att det är en föregångare till dagens doptradition. Den första doptradition som berättas om i evangelierna är Johannes Döparens dopverksamhet. Johannes Döparen har fått sitt namn, ”Döparen”, just från sin dopverksamhet. Det ter sig att för att göra sig förtjänt av ett sådant identifierande element till sitt namn måste Johannes ha gjort något

⁵⁷ Amit, 2001, s. 47

speciellt med doptraditionen.⁵⁸ Som tidigare nämnt har forskning visat att Johannes bygger sitt dop på de judiska reningsritualerna som fanns under och innan Jesu tid.⁵⁹ Det judiska reningsdoppet, som det också kan kallas, var en ritual för vanliga människor där de badade kroppen i syfte att rena den, inte från fysisk smuts eller liknande, utan för att rena själen från det som uppfattades som orent. Varför en person kunde ha en oren själ i den judiska traditionen kan ha många orsaker, exempelvis om man hade sex, rörde vid en menstruerande kvinna eller förlöste ett barn. Wassén/Hägerland påpekar att den tidens samhälle inte höll sig borta från dessa fenomen, för mycket av det som ansågs göra en person oren var också vardagsplikter som att se till de sjuka. Snarare var det så att människor kände sig bekväma med att kunna göra sådant, med vetskapen om att kunna rena sig i efterhand.⁶⁰ Dessa judiska reningsdopp var således inte en engångsföreteelse, utan snarare en regelbundenhet i vardagen för dessa människor.

Därför går vi till att förstå hur Johannes Döparens dopverksamhet skiljde sig från dessa judiska reningsritualer. Till att börja med var Johannesdopet speciellt eftersom människan inte doppade sig själv, utan blev doppad ned i floden av Johannes Döparen, vilket Ferguson nämner.⁶¹ Även Wassén/Hägerland skriver om detta i sin bok.⁶² De judiska reningsdoppen var alltid något som människan gjorde på egen hand. Vidare så skiljde sig Johannesdopet också i den aspekten att det var en sorts engångsföreteelse, som mer liknar den doptradition som återfinns i den senare kristna traditionen. Att det helt uteslutet var en engångsföreteelse är inte helt uppenbart, men åtminstone att det inte var en ritual som människor gjorde ofta är mycket troligt.⁶³ Syftet med Johannesdopet var dock fortfarande rening av själen och botgöring för något människan gjort som orsakade orenhet, eller som rent av var kriminellt.⁶⁴ Detta var den doptradition som återges i evangelierna under Jesu tid och vid tiden för Jesu dop. Det är också ur denna doptradition som den senare kristna doptraditionen så småningom växte fram, men det är viktigt att sära på dessa definitioner inför analysen och diskussionen i denna uppsats.

⁵⁸ Wassén och Hägerland, 2016, s. 89

⁵⁹ Ferguson, 2009, s. 83

⁶⁰ Wassén och Hägerland, 2016, s. 89-91

⁶¹ Ferguson, 2009, s. 95

⁶² Wassén och Hägerland, 2016, s. 89

⁶³ Ibid, s. 89

⁶⁴ Ferguson, 2009, s. 93

Det grekiska verbet βαπτίζω är ordet som används för dophandlingen. Eftersom det verbet är så centralt i berättelsen om dopet är det till värde att veta vad som ligger bakom ordet. I det grekisk-engelska lexikonet BDAG finner vi βαπτίζω.⁶⁵ Under βαπτίζω finns tre utmärkande definitioner som ger oss lite mer insikt i hur verbet fungerar.

Den första definitionen är *"to wash ceremonially for purpose of purification, wash, purify."*⁶⁶ Detta är en definition som är väldigt bred och kan relatera även till de judiska reningsritualerna i Israel vid den tiden. Den andra definitionen är; *"to use water in a rite for purpose of renewing or establishing a relationship w. God, plunge, dip, wash, baptize."*⁶⁷ Här tillägger ordboken att definitionen *"baptize"* syftar till den ceremoniella egenskap som återspeglas i evangeliernas användning av ordet. Den tredje definitionen är; *"to cause someone to have an extraordinary experience akin to an initiatory water-rite, to plunge, baptize."*⁶⁸ Här påpekar ordboken att definitionen skiljer sig något, och hänvisar snarare till engelskans *"take the plunge"*. En definition som handlar mer om att våga ta steget in i något nytt, mer än ett dopp i sig självt.

Utifrån dessa definitioner kan vi se att dopet troligtvis handlade om ett faktiskt dopp. Något som stärks av Ferguson⁶⁹ och Wassén/Hägerland⁷⁰ Det är en tradition som inte fullt levt kvar till dagens kristna tradition, men som är fullt rimlig när man tänker in de doptraditioner som var aktuella på Jesu tid. De judiska reningsritualerna utfördes i små bassänger där personen kunde doppa hela kroppen för att rena sig, och Johannes doppade de personer han döpte med hela kroppen ned i floden Jordan.

Utöver syftet för rening finns också en definition för att etablera en relation till Gud, och att ge någon en extraordinär upplevelse. Det är bland annat dessa definitioner som den kristna traditionen bygger mest på men också reningsaspekten följde med till den kristna traditionen. Det som inte följde med till den senare kristna traditionen var tanken att dopet behövde göras repeterade gånger, något som inte heller var tanken med Johannesdopet heller.⁷¹

⁶⁵ William F. Danker och Walter Bauer, *A Greek English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature: Third Edition (BDAG)*, Chicago: University of Chicago Press, 2000, s. 164.

⁶⁶ Ibid, s. 164

⁶⁷ Ibid, s. 164

⁶⁸ Ibid, s. 164

⁶⁹ Ferguson, 2009, s. 95

⁷⁰ Wassén och Hägerland, 2016, s. 89

⁷¹ Ibid, s. 90

5.2 Litterär analys av Markus 1:9-11

Detta delavsnitt fokuserar på den litterära analysen av dopberättelsen i Mark 1:9-11. Karaktäristiskt för Markusevangeliet är att berättelsen är kort och koncis, samt rakt på sak. Nedan följer en analys av varje vers för sig och sedan följer en kort sammanfattning över perikopen. De texter som presenteras är den grekiska grundtexten och översättningen från Bibel 2000. Majoriteten av analysen görs utifrån översättningen i Bibel 2000, och nedslag i grundtexten görs vid behov.

^{1:9} Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου. ^{1:10} καὶ εὐθὺς ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστερὰν καταβαῖνον εἰς αὐτόν· ^{1:11} καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν· σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.⁷²

^{1:9} Vid den tiden kom Jesus från Nasaret i Galileen och döptes i Jordan av Johannes. ^{1:10} När han steg upp ur vattnet såg han himlen dela sig och Anden komma ner över honom som en duva. ^{1:11} Och en röst hördes från himlen: "Du är min älskade son, du är min utvalde."⁷³

En strikt begränsning för att identifiera en inledning till Markus dopberättelse är någorlunda svårt. Hela första versen kan ses som en inledning då författaren presenterar både plats, bakgrund och karaktärer.

Vi ser att författaren introducerar två karaktärer: Jesus och Johannes Döparen. Läsaren tar då in dem som de viktigaste karaktärerna till berättelsen. Men tar man det Wassén/Hägerland skrivit om detta i åtanke är det rimligt att anta det var fler människor närvarande.⁷⁴ Man kan förstå att Johannes hade ett stort antal följare och lärjungar som redan befann sig med honom, dessutom vet vi från evangelierna att även Jesus hade lärjungar som följde honom. Att Jesus skulle lämnat lärjungarna för att själv ta sig an en så pass lång och farlig resa som från Galileen till Jordan verkar orimligt. Dessutom kan vi dra information från Johannesevangeliet att Jesus troligtvis hade lärjungarna med sig till Johannes Döparen.

⁷² Barbara Aland, Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini och Bruce Metzger, *The Greek New Testament*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2014, s. 117.

⁷³ Bibelkommissionen, 1999, Mark 1:9-11

⁷⁴ Wassén och Hägerland, 2016, s. 85

I den här versen finner vi dopmomentet; ”...och döptes i Jordan av Johannes.”⁷⁵ I versen, vilken kan tolkas som inledningen, hittar vi alltså huvudmomentet för dopberättelsen, dopet. Det intressanta med dophandlingen i denna vers är att den står i passivum, och har Johannes Döparen som agent. Det grekiska verbet som används är: *ἐβαπτίσθη*. Verbet är aoristformen av *βαπτίζω*, och står i tredje singularis, aoristus, indikativ, passivum. Jämför man grekiskans grundtext med översättningen från Bibel 2000 kan man se att de stämmer väl överens med varandra. Dophandlingen står i båda versionerna med passivum och har Johannes Döparen som agent. Att Johannes står som agent har vissa implikationer. Detta gäller en nyansskillnad som lätt förbises. Genom att i grundtexten använda sig av det passiva verbet för dophandlingen och sätta Johannes som agent sätter författaren Jesus i centrum. Nyansen blir tydlig när man jämför den aktiva verbhandlingen med den passiva; ”Johannes döper Jesus” detta är den aktiva verbhandlingen. Där står Johannes som subjekt och Jesus som objekt. Jämfört med grundtextens konstruering: *...καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου.*⁷⁶ där man ser hur Johannes (*Ἰωάννου*) tydligt placeras som agent med hjälp av prepositionen *ὑπὸ*, som översätts till ”av”. I grundtexten placeras Jesus som subjekt, och således även som centrum för dophandlingen, trots att det är Johannes som genomför den. Detta belyser författarens tydliga hållning att behålla Jesus i centrum.

Av intresse är också prepositionen som författaren sätter i kombination med verbet; *ἐβαπτίσθη* och substantivet floden; ”...döptes i Jordan...”. ”*εἰς*” används i den grekiska grundtexten, som har översatts till ”i” i Bibel 2000. Översättningen stämmer överens med grundtexten och utifrån det Ferguson skriver⁷⁷ kan vi se att det också stämmer överens med den tidens aktuella doptradition med att doppa den som döps i vatten. Det vi kan ta med oss är också att Markus inte ser något speciellt med dopet, utöver det gudomliga i det, och verkar inte göra några försök att dölja att det är Johannes Döparen som döper Jesus.

I vers 10 kan vi identifiera en förändring i berättelsen. Förändringen kan i denna berättelse tolkas som nedstigandet av Anden. Detta bär med sig några implikationer. Nedstigandet av

⁷⁵ Bibelkommissionen, 1999, Mark 1:9

⁷⁶ The Greek New Testament, 2014, s. 117

⁷⁷ Ferguson, 2009, s. 95

anden ger här en gudomlig egenskap till vattendopet. Således förändras vattendopets karaktär till någonting gudomligt, till skillnad från det vanliga vattendopet, vilket var en mänsklig ritual för att rengöra sig från sina synder.

Textmässigt finns det en intressant sak att understryka i denna vers. *“När han steg upp ur vattnet såg han himlen dela sig och Anden komma ner över honom som en duva.”*⁷⁸

För det första kan vi konstatera att pronomet ”han” refererar till Jesus, det framgår ur sammanhanget, att det är personen som stiger upp ur vattnet, den som döpts, som också gör handlingen: ”såg”. Formuleringarna som kommer därefter är svårtydda. Det går här att tolka att det är enbart Jesus som ser allt som beskrivs, alltså hur himlen delar sig och hur Anden kommer ned. Det är inte skrivet i en sådan formulering så att vi tydligt ska förstå att alla ser detta, utan vi läser nu från Jesus perspektiv. Formuleringen ”såg han” är det som gör det hela otydligt. Dessutom är himlens delande inte det enda som formuleringen antyder att han såg, då det är förenat genom ett ”och” vilket antyder att Jesus även ser det som beskrivs efteråt. Frågan är då om läsaren ska tolka att allt detta är något som enbart Jesus hör och ser eller om alla samlade, vilket vi kan anta utifrån exempelvis det Wassén/Hägerland skriver, att det var fler än enbart Jesus och Johannes, såg och hörde det som beskrivs i versen.⁷⁹ Om vi tolkar det som att det enbart är Jesus som upplever dessa saker, kan man fråga sig huruvida detta hör ihop med Messias-hemligheten som är ett karaktäristiskt drag för Markusevangeliet. Messias-hemligheten är det karaktäristiska drag i Markusevangeliet där Jesus ständigt visar på en vilja att hålla hans identitet som Messias en hemlighet. Är det författarens mening att det endast är Jesus som upplever det som händer i versen, och på så vis vill hålla Messias-hemligheten vid liv, alltså hemlig?

*” Och en röst hördes från himlen: “Du är min älskade son, du är min utvalde.”*⁸⁰ Här krävs en återkoppling till det som beskrivs och händer i vers 10. I denna vers läser vi att en röst ”hördes” vilket inte är lika tvetydigt som formuleringen i vers 10. I grundtexten står; *”καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν”*. Ordagrant står här att en röst kom från himlen. Även om översättningen inte helt stämmer överens med grundtexten blir implikationen densamma. Att en röst hördes, vilket

⁷⁸ Bibelkommissionen, 1999, Mark 1:10

⁷⁹ Wassén och Hägerland, 2016, s. 85

⁸⁰ Bibelkommissionen, 1999, Mark 1:11

vill antyda att den hördes av alla samlade, och att åtminstone detta inte enbart upplevdes av Jesus. Detta betyder dock inte att det som sker i vers 10 är en gemensam upplevelse då denna del förblir tvetydig. Till denna vers har vi också lämnat Jesus perspektiv som vi hade i vers 10, och läser nu från ett mer allmänt perspektiv. I denna vers får vi fullbordandet av förändringen som vi mötte i föregående vers. Det gudomliga dopet blir fullbordat när rösten, som vi kan anta är Guds röst, bekräftar dopet och Jesus som Messias.

Terminologiskt kan denna vers tolkas som upplösning och avslutning. Upplösningens och avslutningens syfte är att lösa eventuella sista konflikter, hantera eventuella konsekvenser från förändringen eller knyta ihop eventuella lösa trådar innan berättelsen avslutas och berättelsen går vidare i det större sammanhanget. Det är detta vi ser hända här. Vi får veta varför Anden kommer ned samt får vi förståelse för vilken roll dopet spelade i Jesus liv. Utöver det får evangelisten också in en tydlig bekräftelse på Jesus identitet som Guds son och Messias, vilket är hela poängen med evangeliet.

Sammanfattning

Markusevangeliets dopberättelse är, som sagt, kort och koncis. Trots detta finns det många intressanta textmässiga aspekter, som kan gälla tvetydigheter eller små detaljer som bekräftar historiska aspekter till dopet. Markus visar inte på någon större problematik kring att Johannes döper Jesus, utan presenterar det tydligt i texten genom att skriva honom som agent till det passiva verbet ”*döptes*” med Jesus som subjekt.

5.3 Litterär analys av Matteus 3:13-17

Detta delavsnitt hanterar den litterära analysen av dopberättelsen i Matteus 3:13-17.

^{3:13} Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ’ αὐτοῦ. ^{3:14} ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων· ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με; ^{3:15} ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν· ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν. ^{3:16} βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθύς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἠνεώχθησαν [αὐτῷ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν

[τὸ] πνεῦμα [τοῦ] θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν [καὶ] ἐρχόμενον ἐπ’ αὐτόν· ^{3:17} καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.⁸¹

^{3:13}Sedan kom Jesus från Galileen till Johannes vid Jordan för att döpas av honom. ^{3:14}Men Johannes ville hindra honom och sade: “Det är jag som behöver döpas av dig, och nu kommer du till mig.” ^{3:15}Jesus svarade: “Låt det ske. Det är så vi skall uppfylla allt som hör till rättfärdigheten.” Då lät han det ske. ^{3:16}När Jesus hade blivit döpt steg han genast upp ur vattnet. Himlen öppnade sig, och han såg Guds ande komma ner som en duva och sänka sig över honom. ^{3:17}Och en röst från himlen sade: “Detta är min älskade son, han är min utvalde.”⁸²

Matteus ger en inledning till berättelsen där författaren presenterar plats, karaktärer och en begränsad bakgrund. Det handlar om karaktärerna Jesus och Johannes Döparen och den aktiva platsen är vid floden Jordan. Den begränsade bakgrund som presenteras av författaren är att Jesus reser från Galileen till Johannes vid Jordan. Det som inte nämns men som vi kan anta är närvarande bakom texten är resans längd och magnitud, samt att Jesus troligtvis inte reste ensam utan reste med en grupp av sina lärjungar.

Något som är unikt för Matteus dopberättelse är hur han i den första versen anger syftet med resan. Matteus gör det tydligt för läsaren att Jesus har för avsikt att döpas av Johannes Döparen; “... till Johannes vid Jordan för att döpas av honom.”⁸³ Detta är något som inte upprepas i något annat evangelium. Det antyder att Jesus hade en plan med sin resa och vi kan anta att Jesus hört talas om Johannes innan denna tidpunkt. Vi kan även anta att detta då är en del av Guds plan som Jesus är insatt i.

I vers 14 finner vi en ledtråd till att Jesu dop kan innebära något pinsamt för den tidiga kyrkan. Ledtråden finner vi i protesten som Johannes Döparen yttrar. Detta är den första aspekten i dopberättelsen i Matteusevangeliet som pekar på att det ska vara något problematiskt med att Johannes skulle döpa Jesus. Johannes ord sätter också upp en tydlig hierarki; “*Det är jag som behöver döpas av dig, och nu kommer du till mig.*”⁸⁴ Denna dialog mellan Johannes och Jesus

⁸¹ The Greek New Testament, 2014, s. 7-8

⁸² Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:13-17

⁸³ Ibid, Matt 3:13

⁸⁴ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:14

är unik för Matteus dopberättelse, och återfinns inte i något annat evangelium. Hela konversationen har väldigt intressanta implikationer, som diskuteras nedan. Ser man enbart till denna del av konversationen som visas i denna vers har även den vissa implikationer.

Som sagt är det här som Johannes Döparen, eller snarare författaren, förklarar för läsaren hur förhållandet mellan Jesus och Johannes ser ut. En anledning till denna tydliga förklaring av hierarkin kan vara att författaren tydligt vill bestämma att Jesus är den främsta och den största av dessa två. Ser man till den forskning som Ferguson samt Wassén och Hägerland gjort finns det potentiella historiska anledningar som kan ligga till bakgrund för detta.⁸⁵ Den historiska anledningen vill jag mena är konflikten mellan Johannes följare och de kristna församlingarna under det första århundradet. Författaren till evangeliet tillhörde troligtvis någon av de kristna församlingarna och var således en del av konflikten och hade förmodligen deltagit i dessa diskussioner om vem som egentligen var den största; den som döper eller den som döps.

Versen kan även identifieras som komplikationen i berättelsen. I inledningen får vi ett syfte och läsaren blir då medveten om vad som ska hända. Innan berättelsen hinner till den punkten finner vi ett problem i form av denna protest. I dessa dopberättelser är det unikt för Matteus att ha en tydlig komplikation i sin berättelse. Det finns dock starka skäl att tänka att det inte har inkluderats för att skapa ett bättre flöde i berättelsen, utan snarare för mer samtida kulturella anledningar.

Svaret som Jesus ger följer i nästa vers; *“Låt det ske. Det är så vi skall uppfylla allt som hör till rättfärdigheten.”*⁸⁶ Först och främst kan vi se att författaren inte gör något för att motsäga den hierarkiska idé som läggs fram i Johannes protest. Genom att inte säga något bekräftar han det som Johannes redan sagt, att Jesus är större än honom. Ur ett filosofiskt perspektiv, vilket vi inte kommer undersöka här, kan man ställa frågor om detta beteende går ihop med andra uttalanden av Jesus. Hur ofta ställer Jesus sig själv på en piedestal?

Eftersom att detta uttalande tillsammans med Johannes Döparens protest är en unik dialog för Matteus, som inte återfinns någon annanstans, finns det redan starka exegetiska anledningar för

⁸⁵ Ferguson, 2009, s. 101 & Wassén och Hägerland, 2016, s. 86

⁸⁶ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:15

att kritisera detta som äkta Jesusord. Det betyder inte att vi inte kan få ut något av värde utifrån denna dialog. Utifrån en grund där vi vet att denna dialog är unik för Matteus, samt kännedom om att Jesus dop kan ha inneburit en pinsamhet för de tidiga kristna kan vi analysera hur denna dialog förändrar saker och ting. Författaren hemlighåller inte om varför Jesus reser till Johannes, utan presenterar tydligt i inledningen att han reser till honom för att döpas. Efter det ser författaren till att lägga in en dialog som gör det tydligt för läsaren att detta inte är helt problemfritt, utan snarare raka motsatsen. Dialogen visar på ett samband med vad konflikten under det första århundradet grundade sig i, exempelvis frågan om vem som egentligen var störst, döparen eller den som döps, samt frågan om varför Jesus skulle behöva döpas. Dessa frågor presenteras som problematiska av Ferguson samt Wassén/Hägerland.⁸⁷

*“Det är jag som behöver döpas av dig, och nu kommer du till mig.”*⁸⁸ Detta uttalande av Johannes Döparen visar på ett tydligt samband med frågan om vem som är störst av de två. Orden som sätts i Johannes Döparens mun kunde inte vara mycket tydligare. Vi kan anta att författaren vill göra en poäng av detta, kanske främst för de samtida människorna och konflikternas skull. Från det perspektivet blir syftet med denna protest tydligt ett svar som menar att Jesus är den främste av de två.

Vi får också i denna dialog ett svar på varför Jesus behövde döpas. *“Låt det ske. Det är så vi skall uppfylla allt som hör till rättfärdigheten.”*⁸⁹. Vad Jesus menar med rättfärdigheten här är inte helt tydligt, men en tanke är att raden handlar om att uppfylla Guds plan. Att något är rättfärdigt kan handla om att det är enligt Guds vilja, således att uppfylla rättfärdigheten kan betyda att följa Guds plan. Jesus ord här vill mena att genom dopet skulle de uppfylla Guds plan, detta skulle då vara att uppfylla Guds plan både för Jesus och Johannes. Implikationen av dialogen blir den att dopet, som först var en pinsamhet med flera frågetecken, blir rättfärdigat. Detta genom att dels tydligt fastställa vem som är störst och förklara varför det behöver ske, men också för att genom dialogen sker dopet på Jesus auktoritet. I sin grund är dialogen sådan att Johannes ber om Jesus tillåtelse, vilket han sedan ger. Detta kan vi se som ännu en väg att komma runt problematiken kring vem som är störst, döparen eller den som

⁸⁷ Ferguson, 2009, s. 99 & Wassén och Hägerland, 2016, s. 86

⁸⁸ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:14

⁸⁹ Ibid, Matt 3:15

döps. Eftersom dopet nu sker på Jesus auktoritet blir Johannes bara den som utför själva handlingen, medan vi kan se Jesus som ytterst ansvarig.

I vers 16 har dopet redan skett, vilket leder oss till att förstå att det hände mellan verserna, då det inte är utskrivet. Eftersom dop handlingen i sig inte är utskriven kan vi inte se till dop handlingen för att förstå om det var en aktiv eller passiv handling. Det vi kan förstå utifrån sammanhanget är att det är Johannes Döparen som döper Jesus, men på Jesus auktoritet.

Det är även här som förändringen i berättelsen flöde kommer, själva dopet. Trots att det inte är utskrivet är det underförstått att dopet händer och vi hamnar i stunden precis efter dopet har skett. Detta är vad jag skulle klassificera som förändringen, att Jesus blir döpt. Versen fokuserar istället på himlens öppnande och nedstigandet av Anden. *"Himlen öppnade sig, och han såg Guds ande komma ner som en duva och sänka sig över honom."*⁹⁰: i denna vers finns det grammatiska aspekter som är intressanta. Den första delen; *"Himlen öppnade sig..."* är skriven så att läsaren förstår att detta var något allmänt som hände och som många människor såg. Den andra delen; *"... och han såg Guds ande komma ner som en duva och sänka sig över honom."* är dock skriven på ett sätt så att läsaren inte kan vara säker på om detta är något som enbart Jesus ser eller som, likt himlens öppnande, är en gemensam upplevelse. Anden preciseras även här som *Guds ande*, och inte bara *"Anden"*. Detta bidrar till att identifiera den andra halvan av vers 16 som en tydlig upplösning till berättelsen. Upplösningen beskriver konsekvensen av förändring, vilket är den att Gud, Anden och Jesus förenas och dopet fullbordas som ett gudomligt dop.

Vers 17 säger oss inte mycket mer av värde. Det är en tydlig avslutning på berättelsen som knyter ihop säcken för dopberättelsen. Genom nedstigandet av Anden och bekräftandet av Jesus identitet som Messias kan läsaren fortsätta till det större sammanhanget. Författaren till Matteus har här inte ändrat något anmärkningsvärt jämfört med andra evangelium.

⁹⁰ Bibelkommissionen, 1999, Matt 3:16

Sammanfattning

Matteusevangeliet gör flera tydliga ståndpunkter i sin version av dopberättelsen. Matteus gör ingen hemlighet av att Jesus ämnar döpas av Johannes utan hanterar den problematiken genom att teologiskt rättfärdiga dopet och skifta auktoriteten till Jesus istället för Johannes. Matteus gör en poäng av att också här befästa vem av de två som är störst, så att läsaren tydligt förstår att Jesus är den främste. Inkluderandet av dessa faktorer i berättelsen är också en bekräftelse för oss att Jesus dop av Johannes innebar en pinsamhet för den tidiga kyrkan. Dessa faktorer inkluderas för att det finns någon problematik att bemöta.

5.4 Litterär analys av Lukas 3:21-22

Detta delavsnitt hanterar den litterära analysen av dopberättelsen i Lukas 3:21-22. Lukasberättelsen är den absolut kortaste av dopberättelserna hos evangelisterna. På endast två verser redogör Lukas för Jesus dop. Det finns dock många intressanta aspekter till Lukas dopberättelse.

3:21 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου ἀνεωχθῆναι τὸν οὐρανὸν 3:22 καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶ εἶδει ὡς περιστερὰν ἐπ’ αὐτόν, καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι· σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.⁹¹

3:21 *När nu allt folket lät döpa sig och Jesus också hade blivit döpt och stod och bad, öppnade sig himlen 3:22 och den heliga anden kom ner över honom i en duvas skepnad, och en röst hördes från himlen: "Du är min älskade son, du är min utvalde."*⁹²

Inledningen till Lukas är mycket intressant, främst för att Lukas berättar att Jesus redan har döpts; *"När nu allt folket lät döpa sig och Jesus också hade blivit döpt..."*⁹³. Hela syftet med berättelsen är nu avklarad redan innan vi kommit in i den. Genom att förkorta berättelsen kan läsaren få uppfattningen om att Lukas helst inte vill diskutera detta så mycket. Det skiner

⁹¹ The Greek New Testament, 2014, s. 203-204

⁹² Bibelkommissionen, 1999, Luk 3:21-22

⁹³ Ibid, Luk 3:21

igenom här att bakom texten ligger problematiken med konflikten och alla dessa frågor om Jesus och Johannes.

Inledningen nämner ingen plats eller syfte med berättelsen och nämner endast en karaktär vid namn: Jesus. Johannes Döparen är inte inkluderad i berättelsen. Eftersom att dopet i sig inte är utskrivet kan vi inte heller veta vem som döpte Jesus. Detta kan vi tolka som en taktik från författarens sida att flytta fokuset på dopberättelsen, från vem som döpte Jesus och den problematik det innebar, till att fokusera på det gudomliga i dopet. Lennart Thörn påpekar samma nyans i sin kommentarbok.⁹⁴ Likaså påpekar Hedrick att Lukas flyttar fokuset till dopet i Helig Ande.⁹⁵ Detta är något som fullbordas i vers 22, men som vi kan ana även i denna vers. Genom att hastigt, endast i inledningen till Lukas dopberättelse, förklara att Jesus är döpt skickar författaren signalen att detta inte är det viktiga i berättelsen. Det viktigaste i författarens mening kommer troligtvis till en början i slutet av versen; ”*öppnade sig himlen.*”⁹⁶ Dessa tre ord är inledningen på förklaringen av den gudomliga faktorn i berättelsen, som leder in läsaren till nästa vers och fortsättningen.

Grammatiskt är vers 22 inte en svår vers. Alla händelser kan klassas som gemensamma upplevelser, då författaren inte har skrivit ut något som får läsaren att tro att det enbart är Jesus som upplever det. Alla delar; himlens öppnande, Heliga Andens nedstigande och Guds röst är skrivna så att läsaren kan förstå att det var en gemensam upplevelse. Formen är medvetet skrivet i passivum och man kan då undra om formuleringen är medvetet otydlig, om författaren till Lukas ville göra detta otydligt.

Det är också här vi ser hur författaren har flyttat fokus. Mer än halva berättelsen om dopet i Lukas version handlar endast om den gudomliga egenskapen till dopet. Det är genom den faktorn vi kan inse att Lukas lägger sitt huvudsakliga fokus på detta och inte det mänskliga dopet. Thörn skriver också om hur den gudomliga delen bör ses som huvudmotivet i Lukasevangeliets dopberättelse.⁹⁷

⁹⁴ Lennart Thörn, *Ordets Tillblivelse*, Stockholm: Libris, 2017, s. 100.

⁹⁵ Hedrick, 2017, s. 317

⁹⁶ Bibelkommissionen, 1999, Luk 3:21

⁹⁷ Thörn, 2017, s. 100

Författaren till Lukasevangeliet har valt att utesluta Johannes Döparen från berättelsen, till skillnad från de andra evangelisterna. Ser man till versen innan; *”lade Herodes till allt annat också det att han satte Johannes i fängelse”*⁹⁸, så ser vi att författaren har valt att lägga fängslingen av Johannes, som vi återfinner i andra evangelium på andra tidpunkter, då i dessa ligger fängslingen innan själva dopet. Detta är något som är avsevärt märkligt, vilket även Erickson påpekar.⁹⁹ Genom uteslutandet kan vi förstå att författaren vill flytta fokus från Johannes. Genom uteslutningen lägger författaren sitt fokus snarare på det gudomliga i dopet. Genom detta kringgår han även de problematiska frågorna kring Johannes och Jesu dop, som Ferguson och Wassén/Hägerland påpekar.¹⁰⁰ Lukas har inte skrivit ut hur dopet gick till eller vem som genomförde det och har således inte riktigt bemött problematiken. Lukas väg för att bemöta problematiken ligger istället i att flytta fokuset och i ett försök att plocka bort Jesus dop från Johannes meriter.

I Lukas dopberättelse får författaren in en del vitala poänger gentemot relationen mellan Johannes och Jesus. Som tidigare nämnt tar författaren bort en av de främsta meriterna krediterade till Johannes Döparen, närmare bestämt själva dopet av Jesus. På så sätt nedvärderar författaren Johannes. Samtidigt upphöjer han Jesus, dels genom att utesluta Johannes och kringgå diskussionen kring vem som var störst av dem, men också genom att lägga fokuset på att det var ett gudomligt dop i Helig Ande. Anledningarna till detta kan vi se bakom texten, i konflikten som härjade under den tid då evangeliet skrevs. Troligtvis var dessa ändringar Lukas svar på konfliktens diskussioner.

Sammanfattning

Lukas dopberättelse är den kortaste av dem alla, men är också den berättelse med flest frågetecken. Lukas utesluter Johannes ur berättelsen och ändrar tidpunkten för hans fängsling, jämfört med de övriga evangelierna. Lukas beskriver väldigt snabbt att dopet har hänt och fortsätter med att omdirigera fokuset för berättelsen till det gudomliga. Det blir tydligt att Lukas vill att läsaren ska gå vidare från berättelsen med förståelsen att det var ett gudomligt dop samt

⁹⁸ Bibelkommissionen, 1999, Luk 3:20

⁹⁹ Erickson, 1993, s. 455

¹⁰⁰ Ferguson, 2009, s. 99 & Wassén och Hägerland, 2016, s. 86

att Johannes Döparen inte hade något med det att göra. Detta är poänger som även Erickson gör i sin artikel.¹⁰¹

5.5 Litterär Analys av Johannes 1:24-34

1:24 Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων. 1:25 καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπαν αὐτῷ· τί οὖν βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; 1:26 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων· ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, 1:27 ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ [ἐγὼ] ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. 1:28 ταῦτα ἐν Βηθανία ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν ὁ Ἰωάννης βαπτίζων. 1:29 Τῆ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. 1:30 οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον· ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. 1:31 καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῆ τῷ Ἰσραὴλ διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων. 1:32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. 1:33 καὶ γὰρ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. 1:34 καὶ γὰρ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.¹⁰²

1:24Också några fariseer hade sänts ut, 1:25och de frågade honom: “Varför döper du då, om du inte är Messias och inte heller Elia eller Profeten?” 1:26Johannes svarade: “Jag döper med vatten. Mitt ibland er står en som ni inte känner, 1:27han som kommer efter mig. Jag är inte värdig att knyta upp remmen på hans sandaler.” 1:28Detta hände i Betania på andra sidan Jordan, där Johannes döpte. 1:29Nästa dag såg han Jesus komma, och han sade: “Där är Guds lamm som tar bort världens synd. 1:30Det är om honom jag har sagt: Efter mig kommer en som går före mig, ty han fanns före mig. 1:31Jag kände honom inte, men för att han skall bli sedd av Israel har jag kommit och döper med vatten.” 1:3 Och Johannes vittnade och sade: “Jag har sett Anden komma ner från himlen som en duva och stanna över honom. 1:33Jag kände honom inte, men han som sände mig att döpa med vatten sade till mig: ‘Den som du ser Anden komma ner och stanna över, han är den som döper med Helig Ande.’ 1:34Jag har sett det, och jag har vittnat om att han är Guds utvalde.”¹⁰³

¹⁰¹ Erickson, 1993, s. 466

¹⁰² The Greek New Testament, 2014, s. 308-309

¹⁰³ Bibelkommissionen, 1999, Joh 1:24 - 31

Johannes dopberättelse är olik alla andra. Johannes beskriver aldrig själva dopet utan erbjuder endast ett slags vittnesmål om att dopet har skett, vi känner igen från tidigare berättelser; *“Jag har sett Anden komma ner från himlen som en duva och stanna över honom”*¹⁰⁴.

Ser man noga på texten i Johannesevangeliet kan man snarare se att detta inte är en dopberättelse överhuvudtaget. Den innehåller ingenting om dopet, utan är snarare ett tal och polemik som vill lyfta Jesus över Johannes, så tydligt att det inte kan finnas rimligt tvivel. Detta är något som är ett återkommande tema i evangelierna, men i Johannesevangeliet ser vi den mest intensiva skildringen av detta.

Johannes evangelium är daterat avsevärt senare än resterande evangelier, ca 90–110 v.t.¹⁰⁵, och vi kan märka att även här finns en viss pinsamhet kring Jesu dop, eftersom själva dopet aldrig nämns under berättelsen i Johannes dopberättelse. Erickson påpekar att Johannesevangeliet blir nästan komiskt i sina ansträngningar att tydligt fastställa att Jesus är större än Johannes.¹⁰⁶ Författaren till Johannesevangeliet är nästan frenetisk i sina ansträngningar att förtydliga att Jesus definitivt är större än Johannes Döparen.

Fokuset i Johannes berättelse ligger, som nämnt, på att förklara relation mellan Jesus och Johannes samt relation mellan vattendopet och dopet med Helig Ande och eld; *“Den som du ser Anden komma ner och stanna över, han är den som döper med Helig Ande.”*¹⁰⁷. Johannes gör det genom detta uttalande och hela sitt tal tydligt för läsaren hur relation vattendopet kontra dopet i Helig Ande ser ut. Vattendopet är avsevärt underlägset dopet i Helig Ande. Detta får författaren in genom uttalandet av Johannes att han är utsänd i syfte att förbereda vägen för den som kommer efter honom. *“Den som kommer efter honom”* syftar här på Jesus, han som skall döpa i Helig Ande. Återigen ser vi hur författaren vill nedvärdera Johannes Döparen och vattendopet i jämförelse med Jesus och dopet i den heliga Anden. Trots att Johannes evangelium är mycket senare än de andra evangelierna, ser vi ändå här referenser till den problematik som har präglat de andra. Konflikten som ligger bakom fortsätter att färga författaren till Johannesevangeliet. Författaren sätter också tydligt in värderingar angående

¹⁰⁴ Bibelkommissionen, 1999, Joh 1:32

¹⁰⁵ Dieter Mitternacht och Anders Runesson, *Jesus och de Första Kristna; inledning till Nya Testamentet*, Stockholm: Verbum, 2006, s. 231.

¹⁰⁶ Erickson, 1993, s. 460

¹⁰⁷ Bibelkommissionen, 1999, Joh 1:33

relationen Jesus och Johannes. Johannes Döparen sätter i sitt talande Jesus högt ovanför sig själv och prisar honom som den som går före honom men kommer efter honom, men som fanns innan honom. Kritiskt sett kan detta vara ord som författaren sätter i munnen på Johannes, då vi inte ser Johannes säga dessa ord någon annanstans. Författarens syfte är då klart, att förminska Johannes i relation till Jesus. Anledningen till detta är troligen pinsamheten att det var Johannes som döpte Jesus samt frågorna som troligtvis präglade konflikten, om vem av de två som var den störste.

Ännu en sak att notera i Johannes dopberättelse är formuleringen; ”*Och Johannes vittnade och sade: “Jag har sett Anden komma ner från himlen som en duva och stanna över honom.”*”¹⁰⁸ I flera av de andra evangeliernas dopberättelse finner vi en otydlig formulering som kan mena att denna händelse är enbart upplevd av Jesus. I Johannes berättelse får vi dock ett externt vittnesbörd i form av Johannes. Vittnesbörden tyder på att upplevelsen inte var enbart intern för Jesus, utan kan ha varit en gemensam upplevelse för de samlade.

Sammanfattning

Johannesevangeliet utelämnar dopet medvetet. Detta gör författaren förmodligen i samma syfte som texten uppvisar, nämligen att höja upp Jesus och dopet i Helig Ande samt att förminska Johannes Döparen och vattendopet. Berättelsen speglar inte dopet, utan adresserar tydligt dopets problematik, som vi även kan identifiera hos andra evangelister. Författaren lägger fram en tydlig hierarki både för dopet och för personerna. Jesus är den störste tillsammans med dopet i Helig Ande. Johannes är den lägste, den som förbereder vägen för Jesus. Vattendopet förminskas till något simpelt och nästan betydelselöst, genom att utesluta vattendopet av Jesus.

5.6 Komparativ analys av samtliga perikoper

Detta delavsnitt i analysen fokuserar på den komparativa analysen av de litterära analyserna. I detta delavsnitt kommer likheter och olikheter att ställas mot varandra för att få en överblick av vad som skiljer sig mellan berättelserna. Markus dopberättelse är den som är daterad tidigast, ca år 70 v.t.¹⁰⁹, och även den som innehåller minst problematik och är väldigt enkelt men komplett beskriven. Markus kan därav ses som grundberättelsen. Styrkande till denna punkt är fyrkällshypotesen, att Matteus och Lukas troligtvis har haft tillgång till Markus när de skrivit

¹⁰⁸ Bibelkommissionen, 1999, Joh 1:32

¹⁰⁹ Mitternacht och Runesson, 2006, s. 206

sitt evangelium och därifrån tagit mycket av sitt material, blandat med citat från "Q" och egna källor. "Q" är den hypotetiska källan som fyrkällshypotesen bygger på. Det är en källa som har konstruerats genom att jämföra det material som Matteus och Lukas har använt i sina evangelier med det som återfinns i Markusevangeliet. Därefter kan man analysera detta och utvinna den hypotetiska källan "Q" genom att subtrahera det som är gemensamt med Markus samt det som är helt unikt för Matteus respektive Lukas. Det som sedan återstår skapar det hypotetiska dokumentet "Q".¹¹⁰

Det finns likheter mellan texterna och kanske är den främsta att himlen öppnar sig och Anden sänker sig ned och stannar över Jesus. Denna del är närvarande i alla versioner av berättelsen, alla evangelister har inkluderat den, något som Ferguson också påpekar.¹¹¹ Detta är alltså inte en del som potentiellt kändes problematisk för evangelisterna. Gemensamt för två av evangelierna, Markus och Matteus, är att Johannes Döparen är den som döper Jesus. Dock är dophandlingen i sig endast utskriven i Markusberättelsen, men även i Markus dopberättelse märks en hållning att behålla den tydliga hierarkin mellan Jesus och Johannes. Detta belystes i analysen av Markus dopberättelse genom att påpeka den passiva konstruktionen av dophandlingen. I Matteus är det tydligt att Johannes är den som döper Jesus, men dophandlingen är inte utskriven, vilket gör att läsaren utifrån sammanhanget får förstå att det är så. I Lukas- och Johannesevangeliet är detta inte tydligt dock. Dophandlingen nämns hastigt i Lukas men där nämns inte vem som döpte, och i Johannes berättelse nämns aldrig själva dopet. Dock är Johannes Döparen närvarande i Johannesevangeliet som också vittnar om när Jesus döptes. Det är dock inte klart om Johannesevangeliet menar att Johannes Döparen var den som döpte Jesus, eftersom det inte är utskrivet eller antyds till.

Gemensamt för alla evangelier är att de har något inslag av att nedvärdera Johannes Döparen i relation till Jesus. Detta kan vi se som ännu ett tecken på hur den bakomliggande konflikten skiner igenom. Samtliga evangelister skriver in något som får läsaren att förstå att Jesus var den främste av dem. Exempelvis såg vi hur Lukas uteslöt Johannes Döparen ur berättelsen. Vilket kan tolkas som den extrema delen till denna aspekt. I kontrast kan man se hur Markus väldigt diskret kommenterar detta i sin dopberättelse genom att ställa Jesus i centrum

¹¹⁰ Mitternacht och Runesson, 2006, s. 205

¹¹¹ Ferguson, 2009, s. 103

Vi kan också ana i alla evangelier att Jesus dop innebar en pinsamhet för de tidiga kristna församlingarna. Vi ser effekter av konflikten som härjade mellan dessa och sekterna som skapades med Johannes som förebild. En slutsats vi kan dra från detta är den att trots denna pinsamhet är berättelsen om Jesu dop ändå inkluderad i samtliga evangelier, i olika former. Det säger oss att dopet har en grad av historisk sanning som inte ens evangelisterna kunde ignorera. En sådan pinsam och problematisk händelse som inte var historiskt grundad skulle förmodligen inte ha inkluderats av evangelisterna.

Olikheterna är många i dessa fyra versioner av dopberättelsen. Vi ser till Markus dopberättelse som en grund, och till de senare versionerna kollar vi sedan på vilka ändringar evangelisterna har gjort. I Matteusberättelsen har författaren valt att lägga in en dialog för att bemöta problematiken och sedan rättfärdiga dopet genom en teologisk poäng i form av dialogen mellan Johannes Döparen och Jesus, samt genom att skifta berättelsen så att dopet sker på Jesus auktoritet. Denna dialog som Matteus infört i sin berättelse om dopet återfinns inte i något annat evangeliums dopberättelse. Således kan vi härleda att denna dialogs ursprung är från författaren själv och inte från Q-källan. I Lukas dopberättelse sker det många ändringar. Främst är den att Lukas författare har valt att ändra i kronologin för Johannes fångsling och således utesluter honom ur berättelsen. Lukas ändrar också i berättelsen för att bättre lyfta fram det gudomliga med dopet. I jämförelse med de andra evangeliernas dopberättelser är det Lukas som lägger störst fokus på denna del. Matteus i kontrast lägger mycket fokus på att bemöta problematiken med Johannes Döparen

Johannesevangeliet är olik de andra i det att dopet aldrig nämns, och fokuset ligger istället nästan exklusivt på att fastställa hierarkin mellan Jesus och Johannes Döparen samt vattendopet och dopet i Helig Ande. Johannesevangeliet innehåller ingen dopberättelse i egentlig betydelse. Det är i detta evangelium som konflikten som diskuterats i denna analys, vilken även har diskuterats av Erickson¹¹² i sin artikel, blir tydligast eftersom hela perikopen handlar om hierarkin och vem som är störst av de två.

¹¹² Erickson, 1993, s. 466

5.7 Diskussion

Det blir tydligt i alla evangelier efter det första, Markusevangeliet, att dopet av Jesus var en pinsam händelse för de tidiga kristna församlingarna. I den historiska och kulturella forskningen som presenterats i forskningsöversikten kan vi se att både Ferguson och Wassén/Hägerland påpekar att dopet innebar en pinsamhet och var kontroversiellt, vilket bidrog till en konflikt.¹¹³ Konflikten var mellan sekter som bildades med Johannes Döparen som förebild och de tidiga kristna församlingarna. Konflikten är något som även Erickson har observerat och skrivit om i sin artikel.¹¹⁴ Här är det viktigt att komma ihåg att det är mest troligt att tänka att evangelisterna själva var en del av dessa tidiga kristna församlingar. Således är det inte heller ett långt steg att tänka sig att dessa evangelister också var någorlunda insatta och engagerade i de diskussioner som konflikten skapade.

Självklart kan vi inte med säkerhet veta vilka frågor som stod i centrum för konflikten. Dock kan vi försöka identifiera dessa ur sammanhanget som evangelierna ger oss. Vi kan se att många av ändringarna fokuserar på att upphöja Jesus och samtidigt förminska Johannes, likaså med vattendopet kontra dopet i Helig Ande. Vidare kan observeras att ändringarna berör frågan om vem som döpte Jesus. Mest tydligt blir detta i Lukasevangeliet, där författaren väljer att bemöta problematiken genom att utesluta honom ur berättelsen och således hävda att han inte döpte Jesus alls. I kontrast till detta väljer Matteus att bemöta det genom att rättfärdiga det. Detta kan belysas genom den unika dialogen som Matteus infört till sin dopberättelse. Matteus dopberättelse berör också den bakomliggande frågan om varför Jesus skulle behöva döpas, som han besvarar genom att lägga ord till Jesus som vill mena att det är enligt Guds plan.

Sammanfattat kan tre frågor identifieras som ligger till grund för ändringarna gjorda av evangelisterna, utöver den faktor att dopet innebar en pinsamhet; 1) Var det verkligen Johannes Döparen som döpte Jesus? 2) Vem är den störste, den som döper eller den som döps? och 3) Varför behövde Jesus döpas? Detta kan också tänkas vara de frågor som ligger till grund för att dopet uppfattades som en pinsamhet.

¹¹³ Ferguson, 2009, s. 99 & Wassén och Hägerland, 2016, s. 85-86

¹¹⁴ Erickson, 1993, s. 466

Frågan om det verkligen var Johannes som döpte Jesus kan vi tänka oss handlar om att man inte kunde förstå varför Johannes, en profet, skulle kunna åstadkomma något med vattendopet för Jesus överhuvudtaget. Dessutom kan det tänkas varit problematisk i relation till de andra frågorna som dök upp under konflikten. Att det var Johannes Döparen som döpte Jesus kan tänkas använts som argument i olika diskussioner. Erickson påpekar i sin slutsats hur ändringarna i Lukasevangeliet tog för Johannes-sekterna bort all grund för deras tro att det var Johannes som skulle återuppstå.¹¹⁵ Det är rimligt att argumentet att Johannes var den som döpte Jesus var styrkande till denna uppfattning, som Lukas tar bort allt hopp om.

Frågan om vem som var störst av dem kan vi tänka oss grundas i att sekterna förmodligen hävdade att det var Johannes som människor skulle vänta sig återkomma.

I Johannesevangeliet ser vi detta tydligt; ”och de frågade honom: ”Varför döper du då, om du inte är Messias och inte heller Elia eller Profeten?”.¹¹⁶ Här får Johannes Döparen en direkt fråga, som utgår ifrån ståndpunkten att han inte är den utlovade Messias. Men detta grundar sig förmodligen i att sekterna under det första århundradet hävdade just detta.

Den tredje frågan, varför Jesus behövde döpas, kan vi se ett ursprung till i doptraditionens historia. Ferguson beskriver doptradition som Johannes verksamhet tillämpade och även hur den härstammade från det judiska reningsbadet.¹¹⁷ Det var en ritual som en människa genomförde när den visste att den hade syndat eller gjort sig själv oren. Således faller ursprunget till frågan på plats; varför skulle Jesus behöva döpa sig om inte han var oren eller hade syndat och behövde botgöra sig för något? Detta var en fråga som inte heller stämde överens med deras uppfattning om Jesus gudomliga natur som Messias, något som Wassén/Hägerland påpekar.¹¹⁸ Någon med gudomlig natur kunde väl omöjligtvis ha något att botgöra för. Men eftersom dopet skedde är det rimligt att tänka att folk kan ha börjat tvivla på Jesus identitet som Messias.

Man kan se att flera av de ändringar som gjorts har hämtats antingen från egna källor eller kommer enbart från författarna. Det första jag vill lyfta här är Lukasevangeliet. Lukas, som tidigare nämnt, utesluter Johannes ur dopberättelsen genom att redigera tidpunkten för hans fångsling. Till detta vill jag lyfta inledningen till hela Lukasevangeliet; **Lukas 1:3** ”och efter

¹¹⁵ Erickson, 1993, s. 466

¹¹⁶ Bibelkommissionen, 1999, Joh 1:25

¹¹⁷ Ferguson, 2009, s. 84

¹¹⁸ Ibid, s. 86

*att grundligt ha satt mig in i allt ända från början har nu också jag beslutat att i rätt ordning skriva ner det för dig, högt ärade Theofilos”.*¹¹⁹ Lukas hävdar här att han nu skall skriva ned allt i rätt ordning. Vad Lukas exakt menar i denna inledning kan vi inte med säkerhet veta. Den kan ha många olika implikationer på de perikoper som hör till denna uppsats. Exempelvis kan det tolkas som att Lukas vill hävda att resterande evangelister och källor har felaktiga fakta i kronologin. Detta ter sig orimligt med tanke på att resterande evangelier stämmer överens med varandra och på något sätt bekräftar Johannes Döparens närvaro vid Jesu dop. En annan implikation kan vara att Lukas ämnade skriva ned det material han åsamkat i en ordning såsom författaren ansåg hänga ihop bäst. Därav kan frågan uppkomma om inledningen till Lukasevangeliet på något sätt syftar till ändringen i dopberättelsen. Det inledningen visar läsaren är att författaren bakom Lukasevangeliet kan vara villig till viss redigering. Erickson nämner Lukasevangeliets inledning och teoriserar kring vilken betydelse den kan ha för redigeringen, men dyker inte djupare i just den aspekten.¹²⁰

Det som kan anmärkas på är att redigeringen i Lukasevangeliet är olik alla andra och återberättar både kronologin om Johannes Döparen och berättelsen om Jesu dop på ett unikt sätt. Syftet för detta kan tolkas vara att få fram sin teologiska poäng med det gudomliga dopet och bemöta kritiken om Jesus och Johannes. Utifrån detta syfte valde författaren bakom Lukasevangeliet att tidigarelägga fängslingen och kringgå problematiken med Johannes och Jesus.

Härnäst vill jag lyfta Matteusevangeliets dopberättelse. Matteus har inte gjort lika drastiska redigeringar i sin berättelse, jämfört med Lukas, men har inte kunnat låta dopet och Johannes döparen kvarstå i formen som Markus uppvisade. Istället bemöter Matteus problematiken genom att införa en dialog som inte återfinns i de andra evangelierna och dialogens ursprung kan vi inte veta med säkerhet. Det vi kan veta är att den inte var från någon gemensam källa utan snarare från en av Matteus egna källor, eller att Matteus skrev in det för att förklara bättre för läsaren hur dopet gick till.

För att sammanfatta diskussionen har det identifierats att evangelisterna varit medvetna om pinsamheten kring Jesu dop, samt med stor sannolikhet tagit del av konflikten som infann sig under det första århundradet mellan Jesus-rörelsen och sekterna med Johannes Döparen som

¹¹⁹ Bibelkommissionen, 1999, Lukas 1:3

¹²⁰ Erickson, 1993, s. 460

förebild. Därav har de också valt att redigera sina återberättelser av Jesu dop i syfte att dels förklara för de tidiga kristna församlingarna, samt för att bemöta konfliktens diskussioner. Samtliga evangelister visar på samband till denna konflikt i sina berättelser, med varierande grad av intensitet. Konflikten kan observeras tydligast i Lukas- och Johannesevangeliet. Här har konflikten påverkat författarna som starkast. Författaren till Lukasevangeliet har valt att utesluta Johannes Döparen ur berättelsen och omdirigerat sitt fokus till dopets gudomliga natur. Författaren till Johannesevangeliet har valt att utesluta hela dopet och har lagt huvudfokus på att fastställa hierarkierna mellan Jesus och Johannes Döparen samt vattendopet kontra dopet i Helig Ande.

I Markus- och Matteusevangeliet kan de mer diskreta ändringarna observeras. Författaren till Markusevangeliet har på ett diskret sätt hanterat konstruktionen av dophandlingens mening i syfte att sätta Jesus i centrum. Författaren lyckas med detta genom att använda sig av ett passivt verb med Jesus som subjekt, alltså centrum av meningen, och Johannes som agent, i slutet av meningen. Författaren till Matteusevangeliet bemöter konflikten genom att teologiskt rättfärdiga behovet av dopet och skifta auktoriteten för dopet från Johannes till Jesus. Detta lyckas författaren med genom att inkludera en dialog mellan de två, där författaren får tillfälle att förklara både hierarkin och syftet med dopet.

Av dessa är Markusevangeliet dopberättelse den som är minst färgad av konflikten som låg bakom pinsamheten och problematiken med Jesu dop. Men inte ens där är berättelsen helt fläckfri från denna konflikt.

6 Slutsats & avslutning

6.1 Slutsats

Uppsatsens frågeställning är: Hur skiljer sig berättelsen om Jesu dop i Markus-, Matteus-, Lukas- och Johannesevangeliet från varandra och vad kan dessa skillnader bero på?

Den första delen av frågan besvarades under de litterära analyserna och den komparativa analysen. Den andra delen av frågan besvarades under diskussionsdelen av analysen.

Skillnaderna som identifierades i den litterära och komparativa analysen kan rimligtvis bero på den bakomliggande konflikten som har presenterats i forskningsläget i denna uppsats. Konflikten var mellan de tidiga kristna församlingarna och sekterna som fanns med Johannes Döparen som förebild. Det finns tydliga referenser i berättelserna till olika aspekter av konflikten som evangelisterna bemöter på olika sätt i sina evangelier. Konflikten och forskningen i relation till den litterära analysen i denna uppsats har visat på ett samband. Detta samband kan man således tolka som orsak. Att ta det som ett faktum skulle inte vara kritiskt säkert, men det som har tydligt diskuterats i denna uppsats är att detta är en rimlig teori. Att veta med säkerhet någonting om ursprunget eller orsakerna till dessa texter är nästintill omöjligt, därav finner vi behovet för teorier. Att erbjuda en teori till orsaken har således varit uppsatsens mål.

6.2 Avslutning

Intresset för uppsatsen ämne kommer ifrån ett iakttagande att berättelserna om Jesu dop skiljer sig åt på markanta sätt i de olika evangelierna. Utifrån forskningsöversikten uppdagades också att bakomliggande konflikter kan ligga till grund för skillnaderna.

Jag avgränsade mitt material till de fyra dopberättelserna i de fyra evangelierna; Markus, Matteus, Lukas och Johannes.

Genom att använda mig av en kombination av litterär analys, narrativ analys och komparativ analys har jag undersökt hur dopberättelserna skiljer sig åt från varandra. Sedan ställdes resultatet från dessa analyser i relation till den historiska och kulturella forskningen som presenterades i forskningsläget. Utifrån den grunden byggdes diskussionen där jag kan konstatera att det finns tydliga referenser i bibeltexterna till dåtida bakomliggande konflikter och problematik. I diskussionen visades också på ett tydligt samband mellan den bakomliggande konflikten hos Johannes-sekterna och de tidiga kristna församlingarna och de ändringar som evangelisterna gjort i dopberättelserna.

7. Bibliografi

7.1 Tryckta Källor

- Aland, B., Aland, K., Karavidopoulos, J., Martini, C. M., & Metzger, B. *The Greek New Testament; Fifth Revised Edition*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 2014.
- Amit, Y. *Reading Biblical Narratives*. Minneapolis: Fortress Press. 2001.
- Anderson, J. C., & Moore, S. D. *Mark and Method*. Minneapolis: Fortress Press. 2008.
- Bibelkommissionen. *Bibel 2000*. Stockholm: Verbum. 1999.
- Danker, W. F., & Bauer, W. *A Greek English Lexicon of the New Testament and other Early Christian Literature; Third Edition (BDAG)*. Chicago: University of Chicago Press. 2001.
- Erickson, R. J. (den 4 December 1993). The Jailing of John and the Baptism of Jesus: Luke 3:19-21. *Journal of the Evangelical Theological Society*(36), 455-466. Hämtat från <https://web-a-ebSCOhost-com.ezproxy.its.uu.se/ehost/detail/detail?vid=2&sid=131cef68-312c-47fb-988f-e817649df636%40sessionmgr4010&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#b=rfh&AN=ATLA0000872953> den 23 Maj 2018
- Ferguson, E. *Baptism in the Early Church*. Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans Publishing Co. 2009.
- Hedrick, C. W. (2017). Is the Baptism of Jesus by John Historically Certain? *Perspectives in Religious Studies*(44), 311-322. Hämtat från <https://web-a-ebSCOhost-com.ezproxy.its.uu.se/ehost/detail/detail?vid=5&sid=131cef68-312c-47fb-988f-e817649df636%40sessionmgr4010&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=ATLAIiFZK171223003644&db=rfh> den 23 Maj 2018
- Mitternacht, D., & Runesson, A. *Jesus och de Första Kristna; inledning till Nya Testamentet*. Stockholm: Verbum. 2006.
- Thörn, L. *Ordets Tillblivelse*. Stockholm: Libris. 2017.
- Wassén, C., & Hägerland, T. *Den Okände Jesus*. Stockholm: Bokförlaget Langenskiöld. 2016.

7.2 Otryckta källor

- Tyrberg, J. (den 22 mars 2016). *Kyrkligt ABC – Vad är sakrament?* (Svenska Kyrkan) Hämtat från Svenska Kyrkan: <https://www.svenskakyrkan.se/karlshamn-trensum/kyrkligt-abc--vad-ar-sakrament> den 23 Maj 2018